



# Άννη Νούνεση Βαρτουή



Νησί της Κέρκυρας, 2021

Άννη Νούνεση

Βαρτουή



Η Άννη Νούνεση γεννήθηκε και ζει στην Κέρκυρα.

*Στον Αντώνη-Μάρκελλο*

*Στην Ερμινέ-Αλεξάνδρα*

*Στην Άννη*

*Στο Φίλιππο*

*Στον Εμίλιο*



(Μονολογεί η Βαρτουή. Φοράει φανελένια εμπριμέ ρόμπα. Μπροστά της, στο τραπέζι, βρίσκεται ένας πλάστης, αλεύρι και νερό. Θα φτιάξει μαντί. Στο πάτωμα είναι στρωμένο ένα μεγάλο χαλί με πορφυρά χρώματα. Το βλέμμα της συγκεντρώνεται σε αυτό. Κάτι παρατηρεί και σπκώνεται από την καρέκλα. Προχωρεί, πλησιάζει την άκρη του χαλιού, και παίρνει λίγα από τα κρόσσια του στα χέρια της).

## Μονόλογος

Ξέφτισε. Πάλι ξέφτισε το κρόσσι. Και πώς αλλιώς, σαράντα χρόνια το πατάμε. Κρατάει το χαλί, μα από το πάτημα ξεφτίζει το κρόσσι. Σαράντα χρόνια το πατάμε και το ξαναπατάμε τούτο το χαλί.

(Γυρίζει και κάθεται πάλι στην καρέκλα της, μπροστά στο τραπέζι).

Μόνο αυτό πήρα μαζί μου, όταν έφυγα από τον Τούρκο, για την Κωνσταντινούπολη.

Σαράντα χρόνια, όλοι επάνω του πατάμε. Ήθελα να θυμάμαι τον Τούρκο, που με μάζεψε γυμνή, σα με πετάξανε οι Τσέτες,

εκεί μπροστά στην πόρτα του σπιτιού του. Αυτός ήταν ο λόγος που το πήρα μαζί μου.

Να τον θυμάμαι ήθελα και το 'βαλα πάνω στο κάρο που με πήγε, ελεύθερη πια, στην Πόλη.

Μα του χαλάει το κρότσι.

(Σηκώνεται αργά, με δυσκολία. Σκύβει και ξαναπιάνει το κρότσι του χαλιού, σαν να το καϊδεύει).

Ξέφτισε ναι, μα δεξ που το χαλί κρατάει ακόμη. Κι αυτό, αυτό το κόκκινο το χρώμα, δεξ που δεν άχνισε, που δεν έσπασε καθόλου.

Να φέρει η Μινέ μαλλί. Πρέπει να φτιάξω το κρότσι. Ν' αλλάξω, τούτο 'δω, το ξεφτισμένο. Θα 'ναι πιο ανοιχτόχρωμο, από τ' άλλα, στην αρχή. Θα 'ναι πιο λευκό, μα θα το πάρει το χρώμα του σιγά-σιγά. Έτσι γίνεται: σκουραίνει σιγά-σιγά και αυτό σαν τα άλλα.

(Σηκώνεται. Βηματίζει ξανά, αργά προς στο τραπέζι, πιάνει τον πλάστη).

Κυριακή είναι εσήμερα. Μαντί εσήμερα που είναι Κυριακή. Μα να καθαρίσω και τα σκόρδα. Να κάμω και τουρσί. Δεν είναι το τουρσί καλό χωρίς τα σκόρδα.

Τόσα χρόνια μακριά από τα βουνά της Αρμενίας δεν εμάθανε κανέννας τους χωρίς μαντί και δίχως το τουρσί. Το θέλει το τουρσί ο άντρας μου, το θέλει και ο γιος μου, το θέλει και η νύφη μου. Τα θέλουνε, και το τουρσί και το μαντί. Τα έμαθε τώρα και ο εγγονός.

Η νύφη μου γεννήθηκε εδώ. Είναι δική μας. Όχι ξένη, όχι. Από τα μέρη μας είναι. Από το Βαν είναι.

(Κοιτάει μετά προς το χαλί. Αναστενάζει ελαφρά και σηκώνεται. Κάνει δύο βήματα, πάει προς τη μέση του χαλιού και σκύβει. Μαζεύει νομίσματα από

κάτω. Λίρες χρυσές. Ξαναγουρίζει στο τραπέζι, παίρνει ένα τενεκεδένιο κουτί και πηγαίνει στη μέση του χαλιού. Κρατά το μεταλλικό κουτί στο αριστερό της χέρι. Με το δεξί, μαζεύει τις λίρες και τις πετά μέσα μια-μια. Είναι δέκα. Καθώς τις πετά τις μετρά αρμένικα).

Μεκ

Γιεργκού

Ερέκ

Τσορς

Χίνκ

Βετσ

Ούτ

Ιν

Τας

(Οι λίρες, ακούγονται, καθώς πέφτουν μια-μια στο κουτί. Εκείνη χαμογελά. Στη συνέχεια, το κλείνει και το βάζει στη μέση του τραπεζιού. Λέει «τας» κι αναστενάζει ελαφρά. Μονολογεί).

Του δίνω δέκα λίρες για να παίξει. Απ' αυτές που έχουμε μαζεμένες, του δίνω δέκα του παιδιού για να παίξει. Γκρινιάζει όμως η νύφη μου. Η νύφη μου έχει γεννηθεί εδώ. Δεν είναι ξένη.

«Δεν θα την πάρεις. Την Ελληνίδα, δεν θα τη πάρεις», είπε ο άνδρας μου, του γιου μου. «Ξένη στο σπίτι δεν θα μπει. Έχουμε πληρώσει, προίκα έχουμε δώσει, θα πας να φέρεις τη δική μας. Είναι δική μας, κι ας έχει γεννηθεί εδώ. Δεν είναι ξένη».

Και πήγε αυτός και έφερε τη μάνα του εγγονού μου, που ήτανε τότε κορίτσι, είκοσι χρονών, και γίνηκε το εγγόνι μου,



που είναι τώρα εφτά. Μάτια μεγάλα έχει. Όλα τα παιδιά έχουνε μάτια μεγάλα. Η νύφη μου γεννήθηκε εδώ, μα είναι από τα μέρη τα δικά μας.

Η νύφη μου, λέει συνέχεια να μην αφήνω το παιδί να παίζει με τις λίρες. «Είναι χρυσάφι, είναι λεφτά, οι λίρες, να μην παίζει το παιδί με αυτά», μου λέει. «Να μην αφήνεις το παιδί να παίζει με τις λίρες».

Η νύφη μου έχει γεννηθεί εδώ. «Δεν είναι παιχνίδι», λέει «μαϊρικό ο χρυσός. Να μην αφήνετε, μητέρα, το παιδί να παίζει με τις λίρες».

«Ο χρυσός δεν είναι παιχνίδι». Εγώ συμφωνώ, δεν είναι παιχνίδι ο χρυσός, μα οι λίρες βγάζουν έναν ήχο, έναν ωραίο θόρυβο, μελωδικό κάπως, σαν πέφτουνε η μια πάνω στην άλλη.

Της το λέω, της λέω πως το παιδί γελάει σαν ακούει, τον θόρυβο που κάνουν οι λίρες, όταν πέφτουνε η μια πάνω στην άλλη.

Όταν τις ρίχνει μια-μια στο κουτί. Το κάνουνε να γελάει, οι λίρες, το παιδί. Της μοιάζει το παιδί, της μάνας του. Το αγόρι της, της μοιάζει. Έχει τα μάτια της. Μάτια μεγάλα. Όλα τα παιδιά έχουνε μάτια μεγάλα.

Τας. Δέκα. Δέκα μέτρησα. Δέκα χρυσά ναπολεόνια. Τα μέτρησα του αφέντη, για τον Τσέτη. Τα μέτρησα ένα-ένα, πρώτα σε λάτινο κουτί. Κι έπειτα σε μάλλινο καλτσούνι, που είχα πλέξει εγώ, με μαλλί σκούρο, επειδή δεν έβρισκα αχνό. Όλα βαμμένα σκούρα τα είχανε, για κάπες του χειμώνα. Το 'πλεξα και έβαλα μέσα τα χρυσά. Ναπολεόνια. Δέκα. Τα μάζεψα. Ένα-ένα τα μάζεψα. Σα γινήκανε δέκα, τα μέτρησα του αφέντη. Ήρθε μετά ο Τσέτης και του τα 'δωσε, ο Τούρκος, μοναχός του. Στο μάλλινο καλτσούνι μέσα ήτανε. Δεν ξεπέζεψε από το άλογο. Καβάλα επερίμενε να πάρει τα λεφτά.

«Τας» είπα εγώ, και εκείνος «ον», που παναπεί πως συμφω-

νήσαμε στα δέκα. Δέκα. Τα πήρε και εκάλπασε, αφήνοντας στα μούτρα μου του αλόγου του τη σκόνη.

Για δέκα χρυσά θα μου 'φερνε τον άνδρα μου. Θα 'βγαينه, είπε, στα βουνά να ψάξει, να δει, αν ζει ακόμη.

«Δεν ξέρω, αφέντη, αν πέθανε, η αν ζει ακόμα ο άνδρας μου», είπα, όταν με ρώτησε, «αν έχω ακόμη, αν έχω άνδρα, δηλαδή».

«Θέλει χρυσά ο Τσέτης να στον βρει. Δώστου από αυτά που έχεις. Το διάφορο που εμάζεψες από όλα τα γιαούρτια. Από εκείνα που μαζεύεις», μου είπε ο αφέντης, «θέλει χρυσό για να σου τονε βρει, αν βέβαια ζει ακόμη».

«Σε ρίξανε στην πόρτα μου γυμνή, ήσουν γεμάτη ακαθαρσίες και έκαιγες από τον πυρετό» μου είπε, όταν ξύπνησα στο κρεβάτι του, τρέμοντας σαν το ψάρι, από φόβο. Και με έκανε σιγά-σιγά καλά, με γιατροσόφια σαν να 'τανε γιατρός. Κι ύστερα, με εκράτησε σκλάβα στη δουλεψη του. «Θα πουλάς τα γιαούρτια μου στην αγορά», μου δήλωσε, μόλις εστάθηκα στα πόδια μου. Είχε γίδες και το γιαούρτι, που έφτιαχνε από το γάλα, ήτανε το καλύτερο σε όλη την αγορά.

Ξημέρωμα, έπαιρνα τα γιαούρτια στο παζάρι. «Εδώ, στο δίσκο το μεγάλο θα τα παίρνεις», μου είχε τονίσει, και 'γω τα σκέπαζα με ένα άσπρο τουλουπάνι. «Πρώτη θα πηγαίνεις το πρωί και τελευταία θα φεύγεις από εκεί», μου 'λεγε και μου ξανάλεγε, κάθε βράδυ.

«Θα τα πουλάς, και θα μου φέρνεις τα λεφτά. Κάθε δέκα γιαούρτια, το διάφορο από τα δυο γιαούρτια, σε λεφτά, θα είναι για εσένα». Ήμουνα όρθια. Στο τραπέζι του ακουμπισμένη ήμουνα, κι εκείνος ξαπλωμένος στον οντά ήταν.

«Οτούρ» μου είπε, «κάτσε», και εγώ εκάθισα και σταύρωσα τα χέρια μου να κρύψω τα βυζιά μου. Ήμουνα όμορφη.

«Είναι όμορφη πολύ», ελέγανε οι Τούρκοι εις την αγορά, «η

σκλάβα που πουλάει του αφέντη τα γιαούρτια». Και αγοράζανε όχι μονάχα γιατί ήτανε εκείνα τα πιο φρέσκα, μα και γιατί η σκλάβα που τα πουλάγε ήτανε η πιο όμορφη από όλες στο παζάρι.

«Σε φέρανε οι Τσέτες», μου είπε, «εις τα Τούρκικα», όταν συνήλθα εις τα χέρια του. «Στην πόρτα μου απόξω σε πετάξανε. Δεν ξέρω, αλήθεια, γιατί δε σε εχαλάσανε. Ίσως γιατί τα μούτρα σου είχανε βρωμιές. Σε ρίξανε από το άλογο και βαρούσανε το σήμαντρο. Την ώρα που εφεύγανε, ένας εσφύριξε πως σου εφάγανε δέκα παιδιά, το φώναξε και χάθηκε μετά, καλπάζοντας με αλαλαγμούς πίσω από τον λόφο. Αλήθεια είναι που σου χαλάσανε την οικογένεια και που ο άνδρας σου έφυγε εις τα βουνά;»

Κυριακή ήτανε, πρωί ήτανε, που εμπήκανε οι Τούρκοι εις το χωριό. Πού ήτανε τα παιδιά; Ήτανε μες στο σπίτι; Ή παίζανε στον κήπο; Κρύο έκανε. Αν έβγαινε ο ήλιος θα προλάβαινε, εσκεφτόμουνα, λίγο να μας ζεστάνει. Μόνο αυτό θυμάμαι. Μόνο τον ήλιο που τον επερίμενα να βγει, να μας ζεστάνει, να λιάσει τα παπλώματα που τα ‘χα καπλαντίσει.

Πίσω από τον ήλιο, ήρθανε οι Τούρκοι. Ορμήσανε οι Τσέτες, πάνω στα άλογα και σύρανε από τα παπούτσια τα παιδιά μου.

Παπούτσια βρήκα πίσω εγώ. Παιδιά δεν βρήκα. Ήτανε η Έρρικα στην πόρτα, ήτανε ο Γιετβάρτ στον κήπο; Παπούτσια βρήκα μόνο. Τους τα ‘χε φτιάξει ο πατέρας μου, τότε που σφάξαμε τα δύο γουρούνια. Πόσα παιδιά; Πόσα παπούτσια; Μέτρησα τα παπούτσια. Μέσα ήτανε και οι κάλτσες κολλημένες. Κάλτσες μάλλινες, καφέ, σκούρες. Η μάνα μου έπλεκε κάλτσες, καφέ, μαύρες, «να μην λερώνονται», έλεγε. Κάλτσες και παπούτσια βρήκα. Πήρανε τα παιδιά. Σύρανε τα παιδιά ξυπόλυτα. Πόσα παιδιά; Πόσα παιδιά και πόσες σκούρες κάλτσες. Πήρανε τα παιδιά ξυπόλυτα και δίχως κάλτσες. Πόσα παπούτσια; Κι εμείς εμείναμε, με τα άλλα, πίσω, με ‘κείνα τα παιδιά, που

ήτανε στο σπίτι μέσα. Ποια παιδιά ήτανε μέσα, ποια παίζανε στον κήπο, την ώρα που ορμήσανε με τα άλογα οι Τσέτες. Αρπάξανε τα παιδιά και εκαλπάσανε πίσω από το λόφο. Αμέσως ήρθανε κι άλλοι και μας προστάξανε να μαζευτούμε και να φύγουμε από εκείνο το χωριό να φύγουμε μακριά, να πάμε σε άλλο. Έτσι εκάμαμε, και πήραμε το δρόμο. Μας σέρνανε χωρίς νερό, χωρίς φαΐ· και τις γυναίκες τις εσπρώχνανε στη γη, πίσω από τα θάμνα, και επέφτανε όλοι από απάνω τους μετά. Γι' αυτό και εμείς αλείφαμε τα μούτρα μας με λάσπες και με ακαθαρσίες.

(Ηρεμεί. Μιλά τώρα για το σήμερα.)

Έρχεται από το σχολείο το παιδί και βήχει. Βήχει όταν έρχεται το παιδί από το σχολείο. Είναι η υγρασία. Του έπλεξε η μάνα του μια μάλλινη καφέ ζακέτα, καφέ σκούρα, για να μην λερώνεται. Να την φοράει πάνω από το πουκάμισο, το φανελένιο, να του κρατάει την υγρασία, και «πρέπει», είπε ο γιατρός, «να πίνει κονσομέ». «Βράσε μου», λέει η νύφη μου, «το κρέας». Βάζω και βράζει το νερό και ρίχνω μέσα έπειτα, εγώ, το κρέας. Το πιάνω με τα χέρια μου και το βουτάω στο βραστό νερό. Και το κρέας βράζει. Βράζει το κρέας όλο το πρωί.

Πρέπει να πίνει, λέει, το ζουμί. Πρέπει το παιδί να πίνει το ζουμί ζεστό. Καυτό, σχεδόν.

Μας σέρνανε οι Τούρκοι. Σχεδόν γυμνούς μας σέρνανε και μας υποχρεώνανε σε μετακινήσεις. Χωρίς φαΐ, χωρίς φωμί, χωρίς νερό. Δεν μέναμε ποτέ σε ένα μέρος. Στο δρόμο αρρωσταίναμε. Έτσι θέλανε να χαθούμε, να εξαντληθούμε, να αρρωστήσουμε και να πεθάνουμε. Μα, έπρεπε και να ξεκουραστούνε τα άλογα και αυτοί. Να κοιμηθούνε έπρεπε, και βέβαια να φάνε. Εκεί, που εσταματούσανε, ανάβανε φωτιές, και επάνω στις φωτιές στηρίζανε καζάνια, μεγάλα, τεράστια καζάνια με νερό, που φέρνανε από τα ποτάμια, χωρίς να δίνουνε σε μας γουλιά. Όσο να βράσει το νερό, εκείνοι εγυρνούσανε γύρω από το

καζάνι, καβάλα στα άλογα και σαν εβλέπανε που το νερό κοχλάζει, αρπάζανε και ρίχνανε μέσα εις το νερό, πιασμένο από τα πόδια, όποιο παιδί ηθέλανε να βράσει. Ευπόλυτο το σέρνανε, χωρίς παπούτσια και δίχως κάλτσες το παιδί και όταν επιστεύανε που ήτανε βραστό ανοίγανε με βία της μάνας του το στόμα και την υποχρεώνανε να κατεβάσει μέσα της όλο το ζουμί ζεστό. Καυτό, σχεδόν. «Κάνει καλό», φωνάζανε, καλπάζοντας πάνω στα άλογα, γύρω από το καζάνι.

«Κάνει καλό», μου λέει η νύφη μου, «στο βήχα το ζουμί». Η νύφη μου έχει γεννηθεί εδώ.

Τα πήρε ο Τσέτης τα λεφτά. Τα έβαλα εγώ στα χέρια του αφέντη και αυτός του τα 'χωσε, μαζί με το πουγκί, στην τσέπη. Εχάθηκε και σαν εξαναφάνηκε πάλι, καβάλα στο άλογο, είχε, όπως είπε ο άρχοντας, καλά μαντάτα. Ζούσε και ήτανε εις τα βουνά ο άνδρας μου. Το 'χε κανονίσει να απαντηθούμε, στου ποταμιού την άκρη, και ήθελε τώρα τα χρυσά. «Να πας», ήτανε τα λόγια του αφέντη. «Να πας να ανταμώσετε, αφού ζει». Μάζεψα τα χρυσά, ένα-ένα, και ήρθε η μέρα, που είχανε κανονίσει, για να τον απαντήσω. Δείλι θα ανταμώνουμε. Θα χανόμαστε σιγά εις το σκοτάδι για να προκάμουμε τη νύχτα να κρυφτούμε εις τα βουνά.

Με ανέβασε στου αλόγου τα καπούλια, ο Τσέτης, και καλπάσαμε για το σημείο που είχανε κανονίσει το αντάμωμα. Σ' εκείνο το σημείο, το νερό ήτανε, λέγανε, λιγότερο βαθύ. Κι ακόμη, λέγανε, πως η όχθη η απέναντι ήταν η πιο κοντινή στα μέρη τα δικά μας. Νερό, πολύ νερό, και πέτρες και δενδριά. Δένδρα πολλά, δάσος από βελανιδιές. Είδα τα δένδρα από μακριά, πάνω από του αλόγου τα ψηλά καπούλια, έτσι που με έσερνε ο Τσέτης καβαλάρης, για να βρω, καθώς μου υποσχέθηκε, όταν πήρε τα χρυσά, τον άνδρα μου.

Το νερό και ο θόρυβος που έκανε, έτσι που εγαργάριζε, γινήκανε ένα με του αλόγου τα πατήματα. Είδα τον άνδρα μου, από μακριά, στο άλογο επάνω. Φόραγε τη μαύρη κάπα που του

έραφα εγώ. Τα χέρια μου τα άπλωσα χωρίς να καταλάβω. Είδα μια στάλα από τα μαλλιά του κι ύστερα το αίμα του κόκκινο. Στο ποτάμι.

Το βλέμμα του πρόλαβε το δικό μου; Το γιαταγάκι μόνο ακούστηκε, σα λάμα στον αέρα, κι εγώ τα είδα και τα δέκα τα παιδιά μπροστά μου. Ξυπόλυτα. Ξυπόλυτα τα πήρανε μα δεν τα βρήκα όλα τα παπούτσια και έχασα το νούμερο από το πόσα ήταν τα παιδιά, στην παραζάλη μου.

Λέει η νύφη μου, να αφήνω το παιδί να περπατάει στο χαλί, πάνω στο κόκκινο χαλί. Ξυπόλυτο και να μην παίζει με χρυσά.

Η νύφη μου γεννήθηκε εδώ.

Ορμήσανε οι Τσέτες. Όρμησαν και τον σφάξανε την ώρα που ανταμώναμε. Κι εμένα με παράδωσε πίσω, εις τον αφέντη, ο Τσέτης, που είχε πάρει τα χρυσά για να μου βρει τον άνδρα.

Το παιδί πάει σχολείο. Στο δημοτικό. Εδώ. Στην ντόπια κοινωνία. Είναι μαθητής. Τα μάτια του μεγάλα μαύρα είναι. Όλα τα παιδιά έχουνε μεγάλα μαύρα μάτια. Ένα παιδί έκαμε η νύφη μου, μα θέλει τώρα κι άλλο. Σκούρα του πλέκει τα πουλόβερ, σκούρες και τις ζακέτες. Πάντα να μην λερώνονται, μάλλινα και βαμβακερά. «Του Τούρκου», λένε οι ντόπιοι. «Του Τούρκου είναι τούτος δω. Είδες που εκάμανε λεφτά και έχουνε και λίρες οι Τουρκόσποροι»; εγώ ακούω να τα λένε, μα η νύφη μου γεννήθηκε εδώ και δεν τα ακούει ετούτα. «Πρόσφυγες», λένε, «είναι». «Πρόσφυγες δεν βλέπεις τι φοράνε;».

Σαν έρχεται στο σπίτι, από το σχολείο, του βάζω το ζουμί ζεστό. Το ζουμί που βράζει στο καζάνι από το πρωί. Η νύφη μου γεννήθηκε εδώ, μα εγώ βράζω το κρέας και μυρίζει το βραστό. Έρχεται το παιδί από το σχολείο, του δίνω το ζουμί ζεστό, μα αυτός θέλει και παραμύθι. Θέλει να του μιλάω. «Δεν είναι ετούτα παραμύθια», λέω εγώ, «ετούτη είναι η αλήθεια».

«Πολύ πριν μούνε οι Τούρκοι στα χωριά μας, τότε που μόνο

ο έρωτας κι ο αγωγιάτης καβαλάγανε τα άλογα, καβάλησε και ο παππούς σου τη φοράδα του. Έτσι, όπως ήτανε ερωτευμένος, τηνε καβάλησε και πήγε να ζητήσει για γυναίκα του το πιο όμορφο κορίτσι του χωριού. Να ζητήσει την κόρη, όπως ήτανε το έθιμο, από τον πατέρα της. Έτσι, λεβέντης που ήτανε, στήλωσε το κορμί του και του είπε του πατέρα της πως τηνε θέλει. «Θέλω την κόρη σου για γυναίκα μου», του είπε, μα η απάντηση του, εκείνου, ήτανε ξερή. «Χρυσά, δεν έχεις χρυσά να της κρεμάσεις στα μαλλιά. Δέκα χρυσά να της κρεμάσεις εις το μέτωπο πρέπει, μα σου λείπουνε, σου λείπουνε αυτά τα δέκα και άλλα τόσα φλωρεντίνα για το μέτωπο. Δεν τηνε δίνω αν δεν πληρώσεις», παράγγειλε ο πατέρας της. Προσβλήθηκε ο πάππους σου, προσβλήθηκε και εστενοχωρήθηκε πολύ. Τόσο πολύ που, της ορκίστηκε να τηνε κάμει όληνε χρυσή, από πάνω μέχρι κάτω. Και κράτησε το λόγο του. Έφυγε και εγύρισε με τόσα πολλά, με τόσα πολλά χρυσά, που το χωριό εσάστισε ολόκληρο, από άκρη σε άκρη.

Ήτανε και δικό μου, του παππού σου το χωριό, τα σπίτια μας ήτανε τόσο κοντά που βλέπαμε ο ένας την πόρτα του αλλουνού και τα παράθυρά του. Τόσο ήτανε κοντά τα σπίτια μας, που τα παιδιά μας παίζανε, και τα δέκα μαζί, στις μπρος αυλές, μα και στους πίσω κήπους.

Έφυγε ο πάππους σου λοιπόν, τότε, καλπάζοντας απάνω στο άλογό του και δούλεψε μακριά από το χωριό για τα χρυσά και για τα φλωρεντίνα, που είχε υποσχεθεί να της κρεμάσει της γυναίκας του εις τα μαλλιά.

Έκαμε λεφτά, από τα μαγαζιά που άνοιξε σε όλη την Ελλάδα. Έψενε τον καφέ και ύστερα τον πούλαγε, εις την Θεσσαλονίκη μα και στην Πάτρα και εις τον Πειραιά.

Έτσι ήρθε έπειτα και εις την Κέρκυρα και άνοιξε τούτο δω το μαγαζί. Το μαγαζί, δηλαδή, που έχει ο μπαμπάς σου τώρα.

Το άνδρα μου δεν επρόλαβα να τονε δω. Δέκα χρυσά του

μέτρησα του Τσέτη, και εκείνος τα συμφώνησε. Του πήραν το κεφάλι την ώρα που ανταμώναμε. Και εμένα με γύρισε, ο Τσέτης πίσω, στον αφέντη, με το άλογο. Με έφερε στον αφέντη στον Τούρκο με τα γίδια και τα καλά γιαούρτια.

Πίσω από την πόρτα, τώρα, ο Τούρκος ακουμπισμένος και κατάκοπος, δεν ημποράγε να το πιστέψει. Κατάφερε στο τέλος να μιλήσει και είπε ότι είμαι λεύτερη. «Λεύτερη είσαι, φύγε». Είσαι ελεύθερη μου είπε, τρεις φορές, και μου 'δωσε, μαζί με τα μισθά μου, και μια σακούλα πέτρες, μαζί και το χαλί.

«Ετούτοι οι λίθοι θα σε σώσουνε», μου είπε, «από μια ανάγκη». Μου το είπε και έβαλε ένα λευκό πουγκί γεμάτο πέτρες, ανάμεσα στο στήθος μου, ξεπροβοδίζοντας με.

Απάνω στο κάρο, και ενώ ο κυρατζής έφτιαχνε τη σέλα του αλόγου, άνοιξε το λευκό του το πουκάμισο. Αυτό που είχε πάντα κουμπωμένο μέχρι επάνω και πιάνοντας το κεφάλι μου το 'σπρωξε και εγώ προσκύνησα χωρίς να καταλάβω έναν χρυσό σταυρό, που εκρεμόντανε, ανάμεσα στο στήθος του.

Μόνη μου εξεκίνησα. Εγώ και ο καροτσέρης. Στο κάρο επάνω, και εις το σανό που κουβαλούσε, με ρούχα σκούρα, τυλιγμένη με καφέ πανιά, όλα καφέ και μαύρα. Μαύρα και καφέ, να μην λερώνονται. Το κάρο επήγαινε στην Ισταμπούλ. «Μπολίζ» του είπα στα αρμένικα, και ο καροτσέρης κούνησε, σαν να έλεγε «εντάξει», το κεφάλι του.

Κατάλαβα που φτάσαμε εις την Πόλη, γιατί το κάρο πια δεν πήγαινε. Τόσος πολύς ήτανε ο κόσμος, που το άλογο δε χώραγε ανάμεσα του να περάσει. Εκείνος το σταμάτησε κι εγώ επάτησα στη γη τα δυο πρησμένα μου ποδάρια. «Ίσα μπροστά θα βρεις την εκκλησιά σας», μου είπε ο Τούρκος, ισιώνοντας το φέσι στο κεφάλι του. «Πήρα μπαχτσίς από τον αφέντη σου να μην σε αφήσω μακριά από την εκκλησιά». «Είσαι», μου είπε, «Αρμένισσα και όχι Τουρκοπούλα όπως σε



λέγανε όλοι εις το παζάρι». Έδειξε με το δάχτυλο, ίσια μπροστά, «προχώρα και θα δεις, οι άντρες, που είναι εκεί κάτω μαζεμένοι, είναι από τα μέρη σας, δικοί σου, αυτή εκεί είναι η Αρμένικη η εκκλησιά».

Και βρήκα εκεί τον παππού σου. Ψηλός, λεβέντης και όμορφος, όπως τον ήξερα στην γειτονιά. Την είχε παντρευτεί την πιο όμορφη κοπέλα του χωριού. Είχε μαζέψει τα λεφτά που του εξήτησε ο πεθερός και στο άλογο καβάλα πήγε και της το εγέμισε χρυσά το μέτωπο της. Το μέτωπο της κόρης, του πιο πλούσιου του χωριού, που είχε αγαπήσει. Τότε είναι που ήτανε τα σπίτια μας κοντά και που τα δέκα που εχάσαμε κι οι δυό μας τα παιδιά χαθήκανε σε μια στιγμή μες στον αχό του Τούρκικου αλόγου.

«Τον αναγνώρισα τον Μποχός, εκεί ανάμεσα σε άλλους πατριώτες, Αρμένιους, από όλα τα καμένα τα χωριά και τις καμένες πόλεις, που μαζευόντανε εκεί, εις την Αρμένικη την εκκλησιά, για να μετρήσουνε ποιος ήτανε, και ποιος όχι, ζωντανός. Με είδε και πλησίασε. Τα μάτια του εγνώρισα. Ήταν τα μεγαλύτερα σε όλο το χωριό. Με κοίταξε. Το βλέμμα του με ρώτησε αν ήξερα. Αν ήξερα αν απέμεινε κανείς. Από όλο το χωριό μόνον εμείς οι δύο του είπα. Αγκαλιαστήκαμε. Δέκα μου είπε. Πέντε εγώ και πέντε τα δικά σου. Μα δεν εκλάψαμε. Αυτός ο κόμπος στο λαιμό, που έφερε των χαμένων μας παιδιών το μέτρημα, διέλυσε εκείνη την στιγμή τις αναμνήσεις. Κοιτάξαμε τον κόσμο που περνούσε και αγκαλιαστήκαμε ξανά.

Θα παντρευτούμε, είπε, ύστερα από κάνα δυο μέρες. Φέρε το μπόγο σου να κάτσεις εις την κάμαρή μου, μα αν ίσως και βρεθεί η γυναίκα μου διαλύεται ο γάμος μονομιάς.

Και έτσι γεννήθηκε ο πατέρας σου στην Ισταμπούλ. Γεννήθηκε και γίνηκε ενός χρονού. Τη μέρα που 'κλεινε το χρόνο του, το 1921, έπεσε του παππού σου ο κλήρος να πάει στο Βερολίνο. Θα σκότωνε εκεί τον Ταλαάτ πασά. Μα οι σύντροφοι δεν τον

αφήσανε γιατί είχε εσένανε μωρό και στείλανε στη θέση του έναν εξάδελφό του.

Τρομάξαμε, εφοβηθήκαμε τα αντίποινα, και φύγαμε νύχτα για την Κέρκυρα.

Η νύφη μου γεννήθηκε εδώ, μα δίχως να καταλαβαίνει έχει του τόπου τις συνήθειες, τις πιο πολλές, καλά-κακά, όλες μαθημένες από την μάνα της. Δεκαεννιά χρονώ την επήραμε. Δώσαμε του πατέρα της όλα τα χρυσά και έφτιαξα εγώ τα απαιτούμενα για το νοικοκυριό της. Την έφερε ο πατέρας σου.

«Δεν θα την πάρεις. Την Ελληνίδα δεν θα τηνε πάρεις», είπε ο παππούς σου, και εγώ συμφώνησα. Ξένη στο σπίτι δεν θα μπει. Έχουμε πληρώσει και την προίκα, θα πας να φέρεις νύφη από τα μέρη μας. Ξένη γυναίκα εις το σπίτι δε θα μπει. Και πήγε αυτός και έφερε τη μάνα σου που ήτανε τότε 20 χρονώ και αμέσως εγίνηκες εσύ. Μάτια μεγάλα. Όλα τα παιδιά έχουνε μεγάλα μάτια.

Επαιζανε στο κήπο τα παιδιά, πέντε δικά μου και πέντε του παππού σου. Ήτανε Κυριακή πρωί και εγώ μαγειρεύα μαντί εις την κουζίνα. Άκουγα τις φωνές και από τα δέκα τα παιδιά ήξερα ακριβώς, ποια είχανε πάει στην εκκλησιά, ποια είχανε γυρίσει πρώτα, και είχα μόλις ακούσει τον Γκιρκόρ, που είχε έρθει τελευταίος.

Στην πίσω την αυλή έπαιζε ο Γιετβάρτ με τον Ατάμ και η Αννί με τον Μπεντρός, τους άκουγα που τρέχανε γύρω από το πηγάδι: δύο από αυτά ήτανε δικά μου, τα άλλα δύο, και ο Κατσαντούρ, που εκαθόντανε ορθός και τους κοιτούσε, ήτανε γειτονόπουλα, ήτανε, άρα, του πατέρα σου. Στον μπρος τον κήπο άκουγα την Έρρικα με την Νουνέ, και την Σαχάκ με την Σιράν, και την Γιεφκινέ, να κουβεντιάζουν. Γύρισα στην κουζίνα να φτιάξω το φαί και άκουγα τις κουβέντες τους. Για έρωτα μιλούσαν τα κορίτσια και χαχάνιζαν κι ας ήταν ακόμη κοριτσάκια. Ο έρωτας στα βουνά ξυπνά μαζί με την λεβάντα,

ξυπνά την Άνοιξη, όσο χρονώ κι αν είναι ο άνθρωπος.

Έφωνα και λαβάς. Να δώσω πρώτα το φωμί σε αυτά που κουβεντιάζουνε στον κήπο εμπρός, ή να σπρώξω λιγάκι με το πόδι μου την πόρτα της κουζίνας, που βλέπει εις την πίσω αυλή, και να φωνάξω τον Γιετβάρτ, να 'ρθει να πάρει τα φωμιά, και για τα δέκα τα παιδιά, και να πάει αυτός να τα μοιράσει, εσκεφτόμουνα.

Η πόρτα της κουζίνας άνοιξε απότομα με την κλωτσιά του Τούρκου. Στην πίσω την αυλή τα άλογα γυρίσανε καλπάζοντας μόνο μια φορά γύρω από το πηγάδι. Απάνω οι καβαλάρηδες ουρλιάζανε. Είδα εγώ, στην πρώτη γύρα, αρπάξανε από τα πόδια τα παιδιά και, μέσα σε μια νεκρική σιωπή, χαθήκανε από τα μάτια μας, αφήνοντας στο χώμα τα παπούτσια. Δέκα παπούτσια. Πέντε ζευγάρια. Τέσσερα γουρούνια τα 'χαμε σφάξει με τον γείτονα μαζί και απόχτησαν έτσι και τα δέκα τα παιδιά παπούτσια.

Τα κορίτσια χασκογελούσαν στον μπροστά χώρο του σπιτιού. Έρρικα, Νουνέ, Σαχάν, Σιράν και Γιεφκινέ. Όταν τα αγόρια σπρώχνονται τα κορίτσια χασκογελάνε. Τα κορίτσια χασκογελούσανε στον μπροστά κήπο. Είδα τους Τσέτες να τα γδύνουνε και να τα καθίζουνε γυμνά απάνω στα άλογα κλωτσώντας την κοιλιά τους. Τα γδύσανε μπροστά μου, καθώς εγύρισα να δω γιατί ουρλιάζουν οι κοπέλες. Τις γδύσανε και πέταξαν τα ρούχα τους και όλα τα παπούτσια στη γη, πριν εξαφανισθούνε, σέρνοντας πίσω από τα άλογα τα σωθικά μου.

Εδώσαμε κι εμείς χρυσά όταν ζητήσαμε την μάνα σου. Εδώσαμε την προίκα που άρμοζε σε ένα τέτοιο κορίτσι. Μέχρι και τα ψαλίδια ετοιμάσαμε και τις κλωστές για το καπλάντισμα των σεντονιών. Η νύφη, όταν παντρεύεται, αναλαμβάνει αυτή στο σπίτι τις δουλειές, να μην κουράζεται άλλο η πεθερά. Τη μάνα σου την ήθελα μα δεν εμπόρεσα ποτέ να τηνε δω στα αλήθεια. Πάντα θαμπή την έβλεπα και πάντα να τηνε περιτριγυρίζουνε μορφές αέρινες και σώματα

αγγέλων θηλυκά. Κάποτε εσκέφτηκα να πάω για ετούτο στο γιατρό. Πήγα και μου έδωσε γυαλιά. Είπε, κυρία Βαρτουή μου, εμεγαλώσατε. Τα έφτιαξα, καθώς μου είπε, τα γυαλιά, μα πάλι τα ίδια έβλεπα. Έβλεπα τα κορίτσια να χασκογελάνε, γύρω από τη Μινέ, τη νύφη μου, και να είναι αυτή πάντα άρρωστη και αποκαμωμένη.

Η μάνα σου εγεννήθηκε εδώ.

Από μάνα που ήτανε, πριν από τις σφαγές, γυναίκα, όπως εγώ. Και από πατέρα που, πριν το '15 ήτανε άνδρας, και αυτός, όπως ο παππούς σου. Η μόνη διαφορά είναι που εκείνοι ήρθανε από το Βαν. Πρωτεύουσα είναι το Βαν. Άνθρωποι νοικοκύρηδες ήτανε. Αυτοί σωθήκανε και οι δυο. Τα χάσανε όλα τα παιδιά. Μα δεν μας είπανε ποτέ πόσα παιδιά τους πήρανε οι Τούρκοι.

Η νύφη μου γεννήθηκε εδώ. Λευκά είχανε οι γονείς της. Εργοστάσιο είχανε από λινά. Λινές πετσέτες κάνανε. Λινά σεντόνια κάνανε. Μαγαζιά είχανε. Εμείς καφέ πουλάγαμε, καλά εξούσαμε. Κουβέντες για τον Τούρκο δεν εκάμαμε και ούτε τα παιδιά που χάσαμε μετρούσαμε. Πολύ δουλεύαμε. Λίγο μιλούσαμε. Η ντόπια κοινωνία καλή ήτανε. Τούρκους, μας λέγανε, «του Τούρκου», λέγανε, «είναι το μαγαζί, του Τούρκου τα παιδιά, του Τούρκου και η νύφη».

Τα μάτια τα αρμένικα, ψυχή μου, δεν δακρύζουνε. Φοβόνται μη θολώσουνε και χάσουνε στο μέτρημα τα γκορσβάτσ παιντιά.

Κυριακή ήτανε. Πρωί ήτανε. Κρύο έκανε. Άνοιξη ήτανε. Λουλούδια είχαμε, κίτρινα κρίνα ήτανε. Ασχαντάκ, ντουλειά δεν είχαμε. Κυριακή ήτανε. Μαντί έφτιαχνα.

(Σταματά. Προχωρά πάλι πίσω από το τραπέζι. Το μάτι της πέφτει στην άλλη πλευρά του χαλιού).

Ξέφτισε βλέπω και από την άλλη μεριά το κρόσσι. Η νύφη μου γεννήθηκε εδώ. Σε τόπο που δεν έχει μιναρέ. Δική μας κόρη

είναι. Να φέρει μαλλί να φτιάξω τα κρόσσια. Να φέρει η Μινέ μαλλί. Να είναι σκούρο το μαλλί. Μαύρο να μην λερώνεται. Γεννιέται όπου να 'ναι και το δεύτερο παιδί, να μην μας τα λερώνει. Να είναι όλα σκούρα, από την αρχή, να έχουνε ένα χρώμα. Να μην λερώνονται. Αν είναι αγόρι το παιδί θα είναι Γιετβάρτ.

Να πω στη νύφη μου να φέρει μαλλί, σκούρο μαλλί, να φτιάξω ίδια όλα τα κρόσσια, να παίζει το παιδί δίχως να τα λερώνει.

Άκουσα τα παιδιά να γελάνε στην αυλή, γέλια πολλά, αγόρια και κορίτσια ήτανε, παιδιά ήτανε.

Του αλόγου το κεφάλι είδα μπροστά μου ξαφνικά και ο Τούρκος, με μια κλωτσιά, πηδώντας από το άλογο, έπεσε επάνω μου βαρύς και με έσυρε μετά γυμνή πίσω από το άλογό του.

(Σταματάει. Παίρνει βαθιά, πολύ βαθιά, αναπνοή)

Génocide, ήτανε. Exempleire.

## ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ως επιμελήτρια αυτού του βιβλίου, της Άννης Νούνεση, θα ήθελα να πω δυο λόγια. Όταν το κράτησα για πρώτη φορά στα χέρια μου και ξεκίνησα την ανάγνωσή του, ένιωσα μια γερή γροθιά στο στομάχι. Ακολούθησε μια σύγκορμη ανατριχίλα και ξανά γροθιές στο στομάχι. Χρειάστηκε να βαδίσω πολλές ώρες, έξω στους δρόμους, έτσι ώστε να καταφέρω να τακτοποιήσω αφενός, τους γρήγορους παλμούς της καρδιάς μου, αφετέρου, τους βαρείς απανωτούς αναστεναγμούς και το σημάδι του. Ήταν δύσκολο ακόμα είναι. Η «Βαρτούη», είναι ένα καρφί, ένα βέλος, μια μαχαιριά. Μπορεί, ολοκληρώνοντας την ανάγνωση, να μην παραμένεις αλώβητος, όμως σε κατακλύζει ένα συντριπτικό δέος, το οποίο -είναι παράξενο- δεν σε τρομάζει, μόνο σε πονάει ως τα έγκατα, μέσα στην συμφορά αλλά και τη γοητεία της καταστροφής και της έσχατης οδύνης του. Έτσι, γυρίζοντας την τελευταία του σελίδα, μένεις για πάντα με μια σφαίρα στο κορμί. Πολύτιμη σφαίρα.

Επιθυμώ να εκφράσω, από τα βάθη της καρδιάς μου, την ευγνωμοσύνη που αισθάνομαι στην Άννη Νούνεση, η οποία μου εμπιστεύτηκε ένα τόσο σπουδαίο γραπτό, καθώς η υπόθεση και τα περιστατικά, που εκτυλίσσονται κατά την αφήγηση του θεατρικού μονολόγου, είναι πραγματικά, ιστορικά, είναι ανεκτίμητες μαρτυρίες. Να της δώσω, επίσης, θερμά συγχαρητήρια γιατί τόλμησε να γράφει κάτι βαθιά συνταρακτικό, βαθιά ευγενές, βαθιά γενναίο. Μπροστά στις βίαιες αλήθειες του, λυγίζουν και οι πιο αλύγιστες καρδιές και τις προσκυνούν. Τη συγχαίρω, ακόμα, γιατί αποκαθιστά, με τον πιο αποφορτισμένο (αληθινό κατόρθωμα, για να μην πω άθλος), αλλά και απολύτως λογοτεχνικό λόγο, την αλήθεια για τη σφαγή και την γενοκτονία του αδελφού λαού των Αρμενίων. Επιπλέον, και κυρίως, διότι μέσα από την απάνθρωπη, διαχρονική, οδύνη του, αναδύεται ατόφια η αξιοπρέπεια, η υπερηφάνεια και η ομορφιά ενός αγρίως δοκιμασμένου και βασανισμένου λαού.

Με τιμή

Χαριτίνη Χ. Ξύδη

## Λεξιλόγιο

Μαντί: Φαγητό ευρέως διαδεδομένο σε όλη την ανατολή και από τα πιο χαρακτηριστικά της Αρμενικής κουζίνας

Βαν: Πόλη της Ιστορικής Αρμενίας (Κατεχόμενα). Το μεγαλύτερο κέντρο της μεσαιωνικής αρμενικής λογοτεχνίας και πολιτισμού.

## Αρμενικά

Μεκ: ένα

Γιεργκού: δύο

Ερέκ: τρία

Τσορς: τέσσερα

Χίνκ: πέντε

Βετσ: έξι

Γιοτ: εφτά

Ούτ: οχτώ

Iv: εννέα

Tas: δέκα

Otoúr: κάθισε

Maírík: μητέρα

Ov: Ας γίνει έτσι, έστω, εντάξει

Mpolís: Κωνσταντινούπολη

Λαβάς: ψωμί αρμένικο

Asxanτάk: δουλειά, εργασία

Mπαχτσίς: φιλοδώρημα

Epexanέρ: σφαγμένος

## **Γαλλικά**

Genocide: γενοκτονία

Exemplaire: υποδειγματική



## Λίγα λόγια για την φωτογραφία εξωφύλλου αλλά και την ιστορία του Σογομών Τεχλιριάν:

Είναι η μέρα που εξελέγη ο Τεχλιριάν. Εμπρός από την αρμένικη εκκλησία, στην Κωνσταντινούπολη. Για τους Αρμενίους, και όλους τους λαούς που έπεσαν θύματα του εγκεφάλου των γενοκτονιών Ταλαάτ Πασά, ο Τεχλιριάν είναι ήρωας. Για τους Τούρκους, παραμένει ο πλέον διαβόητος τρομοκράτης. Ο γιος του όμως αποκαλύπτει και μια άλλη πτυχή του πατέρα του. «Ήταν ο ευγενέστερος, γλυκύτερος άνθρωπος που μπορείς να φανταστείς, σχεδόν αφελής. Τον αναγκάσαμε εγώ κι ο αδελφός μου να μας πει τι συνέβη. Δεν του άρεσε να μιλά ποτέ γι' αυτό. Ήταν λακωνικός. Έγραφε ποίηση και ζωγράφιζε πολύ καλά. **Δεν ήταν όπως θα έπρεπε να είναι ένας δολοφόνος. Την ιστορία για το πώς σκότωσε τον Ταλαάτ μού την είπε πρώτη φορά όταν ήμουν 10 ετών**».

Η δολοφονία του αιμοσταγούς Τούρκου Μεγάλου Βεζίρη έγινε στο πλαίσιο της επιχείρησης «Νέμεσις» για την εξολόθρευση όλων όσοι είχαν εξυφάνει και εκτελέσει το σχέδιο Γενοκτονίας του αρμενικού λαού. Πριν από τον Ταλαάτ Πασά, ο Τεχλιριάν, που είχε γεννηθεί το 1896 στο Ερζερούμ, είχε εκτελέσει τον ομοεθνή του Χαρουτιούν Μικριδιτιάν, έναν δωσίλογο πληροφοριοδότη των Τούρκων που βοήθησε να σταλούν στην εξορία και να θανατωθούν κληρικοί, διανοούμενοι, δικηγόροι και δημοσιογράφοι εκείνον τον φοβερό Απρίλιο του 1915.

Ο Τεχλιριάν είχε χάσει τη μάνα και τον μεγάλο αδελφό του στη Γενοκτονία, όχι όμως πατέρα, αδελφούς και αδελφές, και μάλιστα μπροστά στα μάτια του, όπως εσφαλμένα μεταφέρει ο αστικός μύθος. «Ο πατέρας μου δεν είχε αδελφή», λέει ο γιος του. «Ο ίδιος και τα δύο αδέλφια του ήταν στη Σερβία» όταν γινόταν η σφαγή.

Το 1917 εντάχθηκε στις τάξεις του αρμενικού στρατού του Αντρανίκ Οζανιάν στην περιοχή του Βαν και την ίδια περίοδο γνώρισε και ερωτεύτηκε την 15χρονη τότε Αναχίτ.

Το 1921 εστάλη στο Σαρλότενμπεργκ του Βερολίνου, όπου είχε βρει καταφύγιο ο Ταλαάτ, για να τον δολοφονήσει. «Μοιραζόταν ένα δωμάτιο με φοιτητές», θυμάται ο γιος του. «Ελεγε ότι ήταν ακριβώς απέναντι από το σπίτι όπου έμενε ο Ταλαάτ. Στις φωτογραφίες ο Ταλαάτ είναι με μουστάκι, τότε όμως είχε γένια και μαζί του ήταν δύο σωματοφύλακες».

Ο Ταλαάτ κηδεύτηκε στο Βερολίνο. Ωστόσο, το 1943, ο Αδόλφος Χίτλερ έστειλε την τέφρα του στους Τούρκους με τιμές, μέσα σε ένα τρένο διακοσμημένο με σβάστικες, ελπίζοντας να πάρει τη χώρα με το μέρος του στον Άξονα, κάτι που δεν κατάφερε.

Ο Τεχλιριάν οδηγήθηκε σε δίκη, σε δικαστήριο της Γερμανικής Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, το οποίο τον αθώωσε σε μόλις δύο ημέρες! Το δικαστήριο «αισθανόταν τέτοιο αποτροπιασμό έχοντας μπροστά του τα στοιχεία για το πρώτο «βιομηχανικό» ολοκαύτωμα του 20ού αιώνα, που οι ένορκοι χρειάστηκαν μόλις δύο ημέρες για να κρίνουν τον Αρμένιο δολοφόνο «όχι ένοχο».

Μετά το πέρας του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου όμως, και την άνοδο του Τίτο, πήρε έναν τύπο στη δουλειά του και «μια μέρα, μπήκε στο μαγαζί και του είπε: Τώρα φεύγεις. Αυτό ανήκει στο λαό μου».

Ο γιος του Τεχλιριάν διηγείται ότι ο ήρωας πατέρας του γύρισε σπίτι κλαίγοντας και ανήγγειλε ότι τον πέταξαν έξω. Κατέληξε στις ΗΠΑ όπου οι Αρμένιοι τον καλούσαν παντού να εκφωνεί πατριωτικούς λόγους αν και εκείνος δεν ήθελε, όπως ισχυρίζεται ο υπερήλικος σήμερα γιος του.

«Οι Αρμένιοι προσπαθούν να βγάξουν πράγματα από τον τάφο. [Αυτά που έγιναν] πριν από τρεις γενιές. Είναι πια ιστορία. Όλοι σκότωσαν. Δεν μπορείς να επιστρέψεις στην Ιερά Εξέταση και τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και να τις ζωντανέψεις. Εγώ δεν το πιστεύω. Δεν θυμάμαι ποτέ τον πατέρα μου να λέει κακή κουβέντα για τους Τούρκους. Ήθελε απλώς να ζήσει μια ήσυχη ζωή», λέει ο νεότερος Τεχλιριάν στον δημοσιογράφο Ρόμπερτ Φισκ, μια δήλωση που έκανε και όπως φάνηκε στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης ενόχλησε πλήθος Αρμενίων.

Οι Αρμένιοι που πιστεύουν στην αξία της αναγνώρισης της Γενοκτονίας για την αποκατάσταση της αλήθειας, τιμούν τον ήρωα Σογομών Τεχλιριάν μνημονεύοντάς τον αλλά και με ένα ταφικό μνημείο που έχουν ανεγείρει στο κοιμητήριο Αραράτ, στο Φρέσνο της Καλιφόρνιας.

***Ένας αετός κρατά στα νύχια του ένα φίδι, που αντιπροσωπεύει εκείνον που πολλοί ήθελαν να δουν νεκρό: τον Ταλαάτ Πασά.***

Πηγή: Armenian Portal

Ευχαριστίες

*Χωρίς τη Νατάσσα Πάντου δεν θα γινόταν ποτέ  
η «Βαρτούη». Τη χρωστάω εξ ολοκλήρου  
στη Νατάσσα και την ευχαριστώ για όλα.  
Ευχαριστώ επίσης τη Βαρβάρα Καρζή,  
τη Χαριτίνη Ξύδη και την Ardemis Nahabetian  
για τη βοήθειά τους.*

*Άννη Νούνεση*

Το βιβλίο  
«Βαρτούχ»  
της Άννης Νούνεση  
τυπώθηκε στην Tyrografika  
τον Ιούλιο του 2021



# ΠΛΟΥΣ

*Νησί της Κέρκυρας 2021*

ISBN 978-960-8421-17-2



9 789608 421172